

ПРОБЛЕМИ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

PROBLEMS IN CREDITING OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Сергєєва О.С.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри банківської справи,
Одеський національний економічний університет

Тищенко М.О.

студентка,
Одеський національний економічний університет

У статті проведено аналіз обсягів кредитування по всій банківській системі України впродовж 2014–2016 рр. Проаналізовано та зображено графічно структуру активів та кредитного портфелю банків. Зазначено основні проблеми, що виникли в банківській системі України під час кредитування як суб'єктів господарювання, так і фізичних осіб. Розглянуто основні шляхи їх вирішення.

Ключові слова: кредитування, кредитний портфель, активи, резерви за кредитними операціями, проблемні кредити, кредити, надані суб'єктам господарювання, кредити, надані фізичним особам.

В статье проведен анализ объемов кредитования по всей банковской системе Украине в период 2014–2016 гг. Проанализирована и графически изображена структура активов и кредитного портфеля банков. Отмечены основные проблемы, возникшие в банковской системе Украины при кредитовании как субъектов хозяйствования, так и физических лиц. Рассмотрены пути их решения.

Ключевые слова: кредитование, кредитный портфель, активы, резервы при кредитных операциях, проблемные кредиты, кредиты, предоставленные субъектам хозяйствования, кредиты, предоставленные физическим лицам.

The paper an analysis lending quantity in banking system of Ukraine from 2014 to 2016 years. Analyzed and graphically depicted asset's and credit portfolio's structure Ukrainian banks Also the article has generally problems, which appeared in process crediting entities and individuals.

Keywords: crediting, credit portfolio, assets, problem loans, credit of entities, credit of individuals.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Українська економіка зазнала вагомих втрат та збитків унаслідок недавньої економічної, політичної та фінансової кризи. Одним із проявів негативного впливу цих криз на банківську систему стало обмежене кредитування реального сектору економіки банками, що є основними учасниками фінансового посередництва на території України. Важливість цієї тенденції є вагомою, адже під час надання кредитів це необхідний фактор розвитку підприємств різних масштабів, їхня головна ціль – отримання прибутку, але без розширеного відтворення, якому сприяють процеси кредитування, це неможливо. Звісно, у цій ситуації велике значення приділяється саме сучасному стану банківського кредитування. Залишки за банківськими кредитами почали знижуватися в січні 2014 р. та сягнули найбільшого падіння

на 20% у вересні 2015 р. У реальному виразі (тобто зважаючи на зростання цін) кредитний портфель банків скоротився майже на 40% до попереднього року саме у вересні 2015 р. [1]. Темпи падіння кредитів як у реальному, так і в номінальному виразі пройшли свій максимум і останнім часом сповільнилися. У зв'язку із цим виникає питання, чи це банки зменшили пропозицію кредитів реальному сектору, чи насправді зменшився попит на кредити через спад економіки та невпевненість у майбутньому, адже підприємства та домогосподарства могли просто на якийсь час обмежити витрати на інвестиції та споживання. Відповідь на це питання критично важлива для належної оцінки впливу динаміки кредитування на економіку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Беручи до уваги важливість кредитів як для клієнтів, так і для банківських

операцій, оцінка динаміки обсягів кредитної діяльності банків в Україні завжди знаходить свій відгук у публікаціях вітчизняних науковців. Також дискусійним питанням є наявність певних проблем здійснення кредитної діяльності на теренах вітчизняної економіки. Однак проблематика управління кредитним портфелем банків розглянута недостатньо. Питанням сутності кредитного портфеля та необхідності управління ним присвячено праці Е.М. Морсманамол [2], Ю. Бугель [3], Л.О. Примостки [4], Н.К. Жукової та Н.В. Зражевської [5], Є.Г. Рясних, А.А. Пономарьова, М.О. Микитина [6], Н.В. Рогожнікової [7]. Однак більшість цих праць зорієнтована на дослідження внутрішньої концентрації кредитних портфелів окремих банків, а питання концентрацій банківської системи України у цілому залишаються мало дослідженими.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є аналіз кредитної діяльності банківської системи України за період 2014–2016 рр., характерних проблем на сучасному етапі існування української економіки для банківського сектору та шляхи їх подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих

наукових результатів. Українська економіка пережила чимало, і зрозумівши та проаналізувавши причини та фактори впливу на економічні кризи, ми можемо планувати та прогнозувати наше економічне майбутнє. Причини кризи 2015–2016 рр. полягають у певній недосконалості економіки України і загальнодержавних фінансів. Об'єктивні чинники призвели до масового відпливу капіталу нерезидентів, підвищення попиту на іноземну валюту, накопичення платежів за зобов'язаннями держави. Економіка опинилася у переддефолтному стані [8]. Наслідками кризи стали девальвація гривні, зростання інфляції, втрата ліквідності і платоспроможності деяких банків.

У табл. 1 розглянемо дані що відображають тенденцію змін активів банківської системи України.

Щоб наглядно побачити ці тенденції, розглянемо рис. 1.

Бачимо, що активи загалом за три роки залишалися на стабільному рівні та дещо варіювали в тисячах гривень, але частка резервів для відшкодування можливих утрат за активними банківськими операціями збільшувалася щорічно

Рис. 1. Динаміка активів банківської системи України в 2014–2016 рр., млн. грн.

Таблиця 1

Зміна обсягу активів банківської системи України в 2014–2016 рр., млн. грн.

Показники/роки	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017
Активи				
а) млн. грн	1 278 095	1 316 852	1 254 385	1 256 299
б) у % до поперед. року		103,03	95,26	100,15
Резерви для відшкодування можливих утрат за активними банківськими операціями				
а) млн. грн	131 252	204 931	321 303	484 383
б) у % до активів	10,27	15,56	25,61	38,56
в) у % до поперед. року		156,14	156,79	150,76

і на останню звітну дату сягнула 38,56%, що більше на 28% порівняно з початком 2014 р. Це свідчить про боротьбу банківської системи з ризиками під час кредитування неплатоспроможних клієнтів, тобто тим самим банки страхують себе від можливих утрат.

Тепер перейдемо до аналізу статей активу банків України. Насамперед структура кредитного портфелю банківської системи України важлива для розуміння стану кредитування на сучасному етапі та проблем, що виникли в процесі цього. Аналіз кредитного портфелю банківської системи має велике значення з погляду оцінки стійкості та ліквідності банків України. Справа в тому, що основну частину прибутку формують, як правило, саме за рахунок надання позик. Однак важливо не тільки те, який обсяг кредитів видав банк, але також й те, які ризики виникли у банку у зв'язку з видачею цих позик, наприклад чи буде повернуто заборгованість клієнта, чи платоспроможний клієнт у процесі всієї виплати кредиту та чи не виникне нова проблемна заборгованість для банку.

Для розуміння ситуації кредитування на Україні впродовж 2014–2016 рр., розглянемо та проаналізуємо табл. 2.

Збільшення обсягу клієнтського кредитного портфелю впродовж 2014–2015 рр. відбувалося у зв'язку із суттєвою девальвацією національної валюти, що вплинуло на зростання кредитних залишків у гривневому еквіваленті. Станом на 01.01.2017 він становив 1 005,9 млн. грн. по всій банківській системі України.

Як бачимо, резерви під кредитні ризики збільшувалися щорічно і на 01.01.2017 стано-

вили 48,15% від кредитного портфелю банківської системи України. Це означає, що банки стали вести обережну політику видачі кредитів та повністю перевіряти клієнтів на платоспроможність не тільки на дату видачу позики, а й на весь процес виплати.

На нашу думку, це пов'язано з певними процесами, що виникли в 2008–2009 рр., коли відношення кредитів та депозитів сягало 180% та привело українську економіку до залежності від іноземного капіталу, а особливо відчутно це було під час світової кризи 2008–2009 рр., коли ВВП України за 2009 р. у доларовому еквіваленті скоротився на 35,6% та під впливом збільшення попиту на долар курс змінювався з 5,60 грн. за 1 долар у вересні 2008 р. до 10,00 грн. за 1 долар у грудні 2008 р. Побачити динаміку показників можна на рис. 2.

Щодо проблемних кредитів банківської системи України впродовж 2014–2016 рр. показник має тенденцію до збільшення та станом на 01.01.2017 становив 307,8 млн. грн., що становить майже 30,60% кредитного портфелю.

Стрімке збільшення частки проблемної заборгованості в кредитному портфелі банків у 2015 р. зумовлене високою економіко-політичною нестабільністю, у тому числі девальвацією національної валюти, що мало вплив на платоспроможність клієнтів банку. Із початку року обсяг проблемної заборгованості відносно минулого року збільшився майже на 200% та дорівнював 135,9 млрд. грн. упродовж року, на 01.01.2016 проблемна заборгованість зростає до 213,3 млрд. грн.

Стрімке збільшення частки проблемної заборгованості в кредитному портфелі банків

Таблиця 2
Аналіз якості кредитного портфелю банків України
у період 2014–2016 рр., млн. грн.

Показники/роки	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017
Кредитний портфель, млн.грн	911 402	1 006 358	1 009 768	1 005 923
Резерви для відшкодування можливих втрат за активними банк.операціями, млн.грн	131 252	204 931	321 303	484 383
Відношення резервів під кредитні ризики до кредитного портфелю, %	14,40	20,36	31,82	48,15
Проблемні кредити, млн.грн	70 205	135 921	213 311	307 812
Питома вага проблемних кредитів у кредитному портфелі, %	7,70	13,51	21,12	30,60

зумовлює значні відрахування в резерви на покриття втрат за кредитними операціями. Чим більші суми відрахування в резерви під кредитні ризики водночас зі зростанням витрат банків на адміністрування проблемних кредитів, тим менш ефективно використовується банківський капітал [9].

Клієнт для кожної фінансової установи нашої країни – «дорогоцінна знахідка», адже саме клієнти здійснюють банківські операції та є підґрунтям їх діяльності. Проаналізуємо обсяги кредитування фізичних та юридичних осіб впродовж 2014–2017 рр. (табл. 3).

Кредити, що надаються суб'єктам господарювання, превалюють над кредитами, що надаються фізичним особам, майже на 60% та на 1 січня 2017 р. становлять 84,21% від усіх наданих кредитів у банківській системі України. Тенденція позитивна за 2014 р., показник збільшився на 14,86%. Це підвищення, на жаль, не пов'язане зі збільшенням ділової активності

представників бізнесу, а скоріше пов'язано з девальвацією гривні за 2014 р., коли у січні курс долару становив 7,90 грн. та у грудні 2014 р. – уже 15,76 грн. за 1 доллар США. Станом на 2017 р. кредитування суб'єктів господарювання не зазнало значних змін та зросло у відсотковому значенні на 1,98 пункти.

Своєю чергою, обсяги кредитування фізичних осіб знижуються щорічно, їхня частка становить 15,65%. Значно жорсткішими стали умови надання кредитів фізичним особам. Були зменшені суми наданих кредитів, підвищено суми перших платежів та збільшено строки перегляду заявок на кредитування. На додаток до збільшення суми комісій, що стягуються під час отримання позичкових коштів, банки вимагають офіційного підтвердження доходів. Іншими словами, сталося посилення приписів, які стосуються доходів потенційного позичальника. На даному етапі ми можемо говорити про певні проблеми у розвитку банківського законодав-

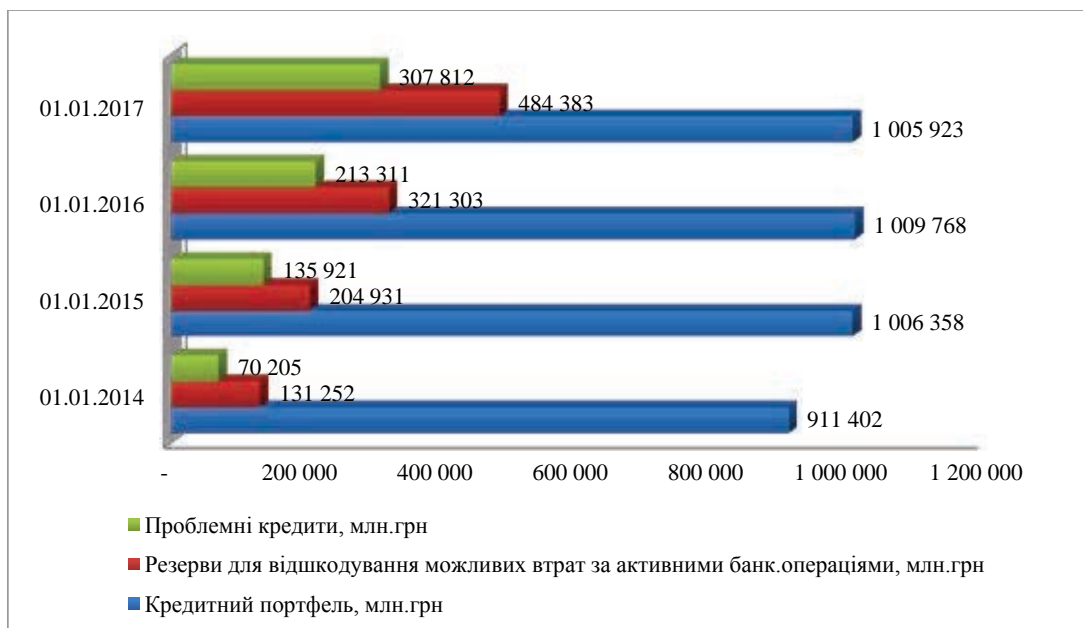

Рис. 2. Динаміка показників якості кредитного портфеля банків України в 2014–2016 рр., млн. грн.

Таблиця 3
Динаміка обсягів кредитування фізичних та юридичних осіб у 2014–2016 рр., млн. грн.

Показники/роки	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017
Кредити надані, млн. грн.	911 402	1 006 358	1 009 768	1 005 923
Кредити, що надані суб'єктам господарювання, млн. грн.	698 777	802 582	830 632	847 092
а) у % до кредитів, надано усього	76,67%	79,75%	82,26%	84,21%
б) у % до поперед. року		114,86%	103,49%	101,98%
Кредити, що надані фізичним особам, млн. грн.	167 773	179 040	175 711	157 385
а) у % до кредитів, надано усього	18,41%	17,79%	17,40%	15,65%
б) у % до поперед. року		106,72%	98,14%	89,57%

ства в Україні, адже не прийнято як універсальний комплексний нормативний правовий акт у сфері кредитування, так і спеціальний – у сфері кредитування фізичних осіб. Тобто зіткнувшись у суді, українські позичальники знаходяться у певній дискримінації, адже їхні права чітко не прописані й аби довести свою точку зору, вони мають знаходити певні виверти в законодавстві.

Отже, тепер можемо підсумувати вищенаведений аналіз у певні тези щодо проблематики, яка виникла під час кредитування в рамках банківської системи України:

- високий рівень валютного та кредитного ризиків, як наслідок високого рівня доларизації активів банківського сектору;
- значний рівень операційного та регуляторного ризиків унаслідок політичної нестабільності на території України та нестабільного нормативно-правового регулювання з боку законодавчої гілки влади України та НБУ;
- високий рівень ліквідності як наслідок переважання короткострокових зобов'язань у структурі ресурсної бази банків та збереження ризиків їх дострокових вимог;
- збереження великої питомої ваги неробочих активів унаслідок відкладених кредитних ризиків у процесі реструктуризації банками наявної проблемної заборгованості;

- наявність критично низького рівня довіри зовнішніх та внутрішніх інвесторів та кредиторів до вітчизняної банківської системи, що обмежує можливості банків залучати додатковий фінансовий капітал на внутрішньому та зовнішньому фінансових ринках.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, підсумувавши результати загального аналізу розвитку кредитного ринку та структури кредитного портфелю України впродовж 2014–2016 рр., можемо зазначити, що ключовими перспективами його подальшого розвитку є: 1) нарощування корпоративного кредитування за рахунок підвищення ділової активності, а не девальвації гривні, як це відбувалося в 2014–2015 рр.; 2) зменшення частки валютних кредитів та зменшення валютних ризиків банків (цей процес позитивно відобразиться на загальній валютній стабільності в країні та закладе передумови до поступового зростання добробуту населення, який знизився внаслідок девальваційної інфляції); 3) підвищення активності банків у сфері інвестиційного та інноваційного кредитування (інтеграція українських підприємств у європейський ринок вимагає від них суттєвого переоснащення виробництва та підвищення продуктивності праці, для чого необхідні інновації та інвестиції).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Коваленко В.В. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку: наукове вид. / В.В. Коваленко. – Одеса : Атлант, 2015. – 217 с.
2. Морсманол Э.М. Управление кредитным портфелем / Э.М. Морсманол ; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 208 с.
3. Бугель Ю. Поняття кредитного портфелю комерційного банку та необхідність ефективного управління ним / Ю. Бугель // Світ фінансів. – 2011. – № 2. – С. 98–107.
4. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку : [навч. посіб.] / Л.О. Примостка. – К. : КНЕУ, 1999. – 280 с.
5. Жукова Н.К. Сучасний стан та проблеми управління кредитним портфелем комерційних банків / Н.К. Жукова, Н.В. Зражевська // Економічний часопис – XXI. – 2013. – № 1–2(1). – С. 70–72.
6. Рясних Є.Г. Система управління кредитним портфелем у комерційному банку / Є. Г. Рясних, А.А. Пономарьов // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2. – Т. 1. – С. 1–4.
7. Рогожнікова Н.В. Аналіз стану та динаміки кредитної діяльності банків України / Н.В. Рогожнікова // Фінансовий простір. – 2012. – № 1(5). – С. 30–34.
8. Соскін О. Сучасні чинники впливу на розвиток банківської системи України / О. Соскін // Економічний часопис–XXI. – 1999. – № 5.
9. Яременко О.Р., Костильова О.М. Проблемні кредити банків: визначення сутності та тенденції їх розвитку в умовах банківської кризи / О.Р. Яременко, О.М. Костильова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 10. – С. 900–905.
10. Сергєєва О.С. Структуризація чинників, що впливають на динамічність грошових потоків банку / О.С. Сергєєва // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – Вип. 7. – Ч. 5. – С. 75–77.